Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi | International Journal of Art Design and Education
Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO Grafik Tasarım Programı | © 2020 | https://uludag.edu.tr/ustad | eISSN: 2979-9775
Yıl **2026,** Cilt **7**, Sayı **2**, **164**-**174** | DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23000868 **Araştırma Makalesi | Research Article**

⁂

# Türkiye'de Bağımsız Sanat İnisiyatiflerinin Sürdürülebilirliği: Finansman, Örgütlenme ve Mekânsal Dinamikler

## The Sustainability of Independent Art Initiatives in Turkey: Funding, Organization, and Spatial Dynamics

**Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ÖZRİLİ**

0000-0003-4495-0705 ◆ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü ◆ yasarozrili@yyu.edu.tr

## Özet

Türkiye'deki bağımsız sanat inisiyatifleri (BSİ), merkezi olmayan yapıları, alternatif fikir ve eser sergileme pratikleri ile çağdaş sanat ekosistemine çeşitlilik katan sanat aktörleridir. Zira bu çalışma söz konusu özel sanat kuruluşlarının sürdürülebilirliğini finansman, örgütlenme modelleri ve mekânsal dinamikler gibi özellikler bağlamında ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma, ticari gayesi olmayan kuruluşlar olarak BSİ'lerin, belirli kaynaklarla varlıklarını devam ettirme ve misyonlarına sadık kalabilme stratejilerini çözümleme çabasındadır. İktisadi sürdürülebilirlik dahilinde SAHA Derneği örneğinde olduğu gibi kuruluşlardan temin edilen fonlar, üyelik aidatları ve bağış programları araştırılırken; organize sürdürülebilirlikte kolektif yapılanma, yatay hiyerarşi ve topluluk temelli destek ağları; mekânsal sürdürülebilirlikte ise geçici veya kiralık Mekân kullanımı, dijital mecra ve dönüştürülmüş alanların rolü irdelenecektir. Bu üç boyutun etkileşimiyle, Türkiye'de, ulusal ve uluslararası iletişim kurabilen, fakat kurumsal dış desteğe olan bağımlılık, maddi mekânın kalıcılığının olmaması ve kolektif emeğin sürekliliğine dair riskler barındıran bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma BSİ'lerin hali hazırdaki istikrar modellerini çözümleyerek, Türkiye'nin kültürel çeşitliliği içinde sanat dünyasının sürekliliğine dair bir bakış açısı üretmeyi hedeflemektedir. Ticari gelir elde etmeyi düşünmeyen, alternatif sanat üretim alanlarının finansal ve idari sürdürülebilirlik modellerinin analizi, ortak ve paydaş yapılanma, fon (bağış, üyelik, vb.), sanat etkinlikleri için mekân arayışları, topluluk temelli destek bu incelemede ele alınan başlıca konulardır. Türkiye'de bağımsız sanat kurumlarının sürdürülebilirliği, esnek örgütlenme modelleri ve yaratıcı mekânsal çözümlerle kırılgan bir finansman yapısının bir arada yürütüldüğü, ancak kalıcı olabilmek için kurumsal destek mekanizmalarına ve mekânsal güvenceye olan ihtiyacın her geçen gün arttığı dinamik bir mücadele alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, araştırma, finansal kırılganlık, mekânsal belirsizlik ve gönüllülük esasına dayalı zorluklara karşı

Geliş Tarihi/Received Date: 30.04.2026 | Kabul Tarihi/Accepted Date: 10.07.2026 | Yayın Tarihi/Published Date:20.11.2026

**Copyright:** © 2022 by the authors. Licensee USTAD. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/ 4.0/)

geliştirdikleri direnç stratejilerinin, onları yalnızca ayakta tutan birer mekanizma değil, aynı zamanda Türkiye'deki sanat üretiminin muhalif karakterini de belirleyen temel unsurlar olduğunu ortaya koymaktadır.

***Anahtar Kelimeler:*** Sanat Yönetimi, Sürdürülebilirlik, Finans, Örgütsel

## Extended

Independent art initiatives (IAIs) in Turkey are art actors that contribute diversity to the contemporary art ecosystem through their structures and alternative practices of exhibiting ideas and works. This study aims to examine the sustainability of these initiatives in terms of characteristics such as financing, organizational models, and spatial dynamics.

Financial sustainability aims to consider the long-term consequences of financial decisions and optimize these decisions for an economically, environmentally, and socially sustainable future. In this way, both financial gain and social and environmental benefits are targeted. The main issues related to the financial dimension are economic activities, production and consumption habits, and related policies. An economically sustainable system must be able to produce goods and services continuously, maintain government and external debt at manageable levels, and avoid excessive sectoral imbalances that harm agricultural or industrial production.

This study demonstrates that the sustainability of independent art initiatives in Turkey is not primarily driven by the success of a traditional "business model," but rather by a combination of creative solidarity, flexibility, and spatial agility strategies developed in response to resource constraints. Financial, organizational, and spatial dimensions cannot be considered separately; for example, a strong community (organizational/social capital) feeds micro-donations (financial), while a suitable temporary space (spatial) enables this community to come together.

Initiatives prefer to remain informal and flexible in order to preserve their curatorial independence, but this leaves them deprived of regular financial resources and institutional memory, putting their long-term existence at risk. This highlights the fundamental tension between independence and sustainability. It points to the emergence of a network of interconnected, horizontal initiatives in Anatolia, outside of the hierarchical art market centered in Istanbul. This network has the potential to be an alternative ecosystem that reduces dependence on central resources. Spatial transience can be a productive strategy that reduces costs and opens up new areas of intervention. However, it imposes serious limitations on the physical archiving of art production, the creation of a public memory space with continuity, and the provision of stable working spaces for artists.

This study adopts a qualitative research design. Given the nature of the subject matter (the internal dynamics of initiatives, their experiences, context-specific challenges), a multiple case study approach was chosen to provide an in-depth and holistic perspective. This is because independent initiatives have distinct organizational and funding models. The case study allows for a comparative analysis of these differences within their own realities. The research universe consists of independent art initiatives operating in Turkey. Purposive sampling was used in the sample selection. The following diversity criteria were considered when selecting the initiatives: geographical distribution (Istanbul, Balikesir, Izmir, Diyarbakir, etc.), organizational form (association, collective, formation), spatial situation (rented space, temporary space, online), data collection tools; document analysis, data analysis.

In light of all these findings, it is understood that the sustainability of independent art initiatives in Turkey can only be achieved through comprehensive cultural policies and the development of alternative financing models that encompass all stakeholders in the sector, rather than through short-term solutions, within the complex network of relationships between financing, organization, and space.

***Keywords***: Arts Management, Sustainability, Finance, Organizational

## Giriş

Türkiye'de 21. yüzyılın başlarından itibaren gitgide belirginlik kazanan bağımsız sanat inisiyatifleri, geleneksel kültür merkezlerinin aksine meydana gelen, sanat üretiminin artmasına sebep olan, katkı sağlayan ve yeni üretim pratiklerine olanak tanıyan aktif oluşumlardır (Bunulday, 2021, s. 233). İstanbul, İzmir, Balıkesir, Diyarbakır, Mersin gibi kentlerde ve hatta dijital mecralarda faaliyet gösteren bu yapılar, genellikle sanatçı kolektifleri veya küçük ekipler tarafından yönetilmekte ve kâr amacı gütmemektedir. Avangard sergiler, performanslar, atölye çalışmaları ve kamusal tartışmalar düzenleyerek, sanatın sadece ticari bir obje değil, aynı zamanda eleştirel düşünce ve toplumsal

diyaloğun, diplomasinin olduğu mekânlar yaratırlar (Oktay, 2024, s. 205). Ancak, bu önemli misyonlarına karşın, bağımsız sanat müesseselerinin, kurumsallaşmış galeri ve müzelerin aksine, sürekliliklerini tehdit eden üç temel zorlukla karşı karşıyadır: istikrarlı finansman kaynaklarına erişim eksikliği, gayri resmi ve kaynaklara bağımlı örgütlenme modelleri ve fiziksel mekânın geçiciliği veya yokluğudur. Bu zorluklar, onların en önemli özelliği olan özerkliklerini ve deneysel karakterlerini de riske atmaktadır.

Bu araştırmanın temel gayesi, Türkiye'deki bağımsız sanat inisiyatiflerinin sürdürülebilirliğini, finansman, örgütlenme ve mekânsal dinamikler bağlamında bütüncül bir şekilde analiz etmektir. Çalışma, bu üç boyutun birbirini nasıl etkilediğini ve bu kısıtlar içinde nasıl yenilikçi stratejiler geliştirdiğini araştırmaktadır. Çalışmanın temel savı, bu söz konusu kuruluşların sürdürülebilirliğinin, yalnızca dış fon bulma becerisine değil, aynı zamanda kolektif bir yönetişim anlayışına, yerel paydaşlarla kurulan diyalog ve mekânla kurulan esnek (geçici, dönüşen, dijital veya ağ tabanlı) ilişkiye de bağlı olduğudur.

Çalışmanın devam eden kısımlarında, öncelikle finansal sürdürülebilirliğin anahtarı olan SAHA *Sürdürülebilirlik Fonu* gibi destek mekânizmaları ve üyelik-bağış modelleri ele alınmaktadır. Ardından, inisiyatiflerin kolektif, dernek, platfor ve topluluk inşa etme pratikleri incelenmektedir (Saha.org.tr). Daha sonra ise maddi fiziki mekânın (eski endüstriyel binalar, mahalle içindeki dükkanlar, geçici kullanımlar) ve sanal platformların sanattaki rolü tartışılmaktadır. Bu manada, bu analizler ekseninde, Türkiye'nin çağdaş sanat ortamında özgün, kendi ayakları üzerinde durabilen sanat üretiminin geleceği için bir zemin hazırlamayı hedeflemektedir.

## Bağımsız Sanat İnisiyatifi Kavramının Evrimi ve Türkiye Bağlamında Bir Tanım Denemesi

> Sanatın otoritelerce belirlenmiş kurallarının dışına çıkan bağımsız sanatçılar ve sanatçı kolektiflerinin ortaya çıkışı 19. yüzyılda modern sanattan kopuş ile başlar. Sanat formlarındaki değişim; dada, fluxus gibi sanat akımları; sosyal ve ekonomik alanda yaşanan (kendin yapın temelini oluşturan) bağımsızlık anlayışı; 1970'lerdeki sistem karşıtı ayaklanmalar, bu bağımsızlığın altını çizen olaylar ve akımlar olmuşlardır.
>
> Sanatçı inisiyatiflerinin ise günümüzün küreselleşen dünya ve kapitalist ekonomi düzenine sıkı sıkıya bağlı hale gelen sanat ortamında yukarıda bahsedilen akımların, olayların bir yansıması olarak var olduklarından bahsedilebilir. Öte yandan, kurumlara yönetişim ve bazen de sanatsal pratikler anlamında alternatif yaratmaları bu kurumların yapılarını kurumsal eleştiri üzerinden okumayı olanaklı kılmaktadır. Ancak yine de günümüzde sınırlar bu kadar net ve kesin çizgiler ile çizilememektedir (Bursalı,2013).

Uluslararası Perspektiften Bağımsızlık: Söz konusu bağımsızlık, salt bir mali veya iktisadi özerkliten başka, sanatsal tasarım özerkliği, tenkit edici ifade üretme potansiyeli ve alternatif organize olabilme biçimleri (kolektifler, özerk yapılar) ile ilişkilendirilir. Bağımsız sanat kavramı, bilhassa özel statülü piyasa sanat sisteminin, resmi (kamu) destekli müesseselerin ve piyasaya hâkim dinamiklerin dışında kalan, bağımsız, özgür üretime ve yaratım alanlarına işaret eder.

Türkiye'deki durum; Türkiye'de bu kavram, 19. yy.'ın sonu ve 21. yy' ın başında metropollerde (bilhassa İstanbul'da) fonksiyon değiştiren endüstriyel mekânlarda meydana gelen, sanatsal girişimlerle kurulan proje kurumlarıyla netlik kazanmıştır (Kodaman ve Durmuş, 2026, s.445). Bugün ise Anadolu'ya

yayılarak (İstanbul, Balıkesir, Diyarbakır, İzmir, Mersin, vb.) daha hassas fakat mahalli ya da ulusal anlamda daha güçlü diyaloglar geliştiren mekanlar, yapılar şeklini almıştır (Sırma, 2010, s.31).

**Sürdürülebilirliğin Üçlü Sarmalı: İktisat, Mekân ve Teşkilat**

Bağımsız inisiyatifler için *sürdürülebilirlik,* mutlak bekasını devam ettirmekten ziyade daha girift bir yapıya sahiptir. Zira klasik işletme sürdürülebilirliği örneklerinden farklılaşan bir şablon önerilmektedir.

Mali-İktisadi Sürdürülebilirlik: Kâr amaçlı olmayan bu yapılar için finansal sürdürülebilirlik, tek bir modele dayanmaz. *Çok Programlı Kazanç Modeli* kapsamında, proje odaklı yerel ve uluslararası fonlar (ör. SAHA Sürdürülebilirlik Fonu, CultureCIVIC), üyelik sistemleri, bağışlar, dayanışma temelli bilet ve azda olsa ticari iş ortaklıkları ile elde edilmeye çalışılır. Asıl zorluk, bu kaynakların öngörülemezliği ve süreklilik arz etmemesidir (culture-civic.org).

> Finansal sürdürülebilirlik, finansal kararların uzun vadeli sonuçlarını dikkate almayı ve bu kararları ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir gelecek için optimize etmeyi amaçlar. Bu şekilde hem finansal kazanç hem de toplumsal ve çevresel fayda elde edilmesi hedeflenir. Finansal boyuta ilişkin başlıca konular ekonomik faaliyetler, üretim ve tüketim alışkanlıkları ve ilgili politikalar olarak sıralanmaktadır. Ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sistem ise, bir yandan kesintisiz bir şekilde mal ve hizmet üretebilmeli, diğer yandan devlet borçlarını ve dış borçları yönetilebilir düzeyde koruyabilmeli ve tarımsal veya endüstriyel üretime zarar veren aşırı sektörel dengesizliklerden kaçınabilmelidir. Çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim sürdürülebilir ekonomik faaliyetlere ve projelere daha uzun vadeli yatırımlara yol açar. Çevresel faktörler, iklim değişikliğinin hafifletilmesi yanı sıra daha geniş anlamda çevreyi, örneğin biyoçeşitliliğin kirliliğin önlenmesi ve döngüsel ekonomiyi içerebilir. Sosyal faktörler, eşitsizlik, kapsayıcılık, çalışma ilişkileri, insanlara ve onların becerilerine ve topluluklarına yatırımın yanı sıra insan hakları konularına atıfta bulunabilir. Kamu ve özel kurumların yönetimi, yönetim yapıları, çalışan ilişkileri ve yönetici ücretleri dahil sosyal ve çevresel faktörlerin karar verme sürecine dahil edilmesini sağlamada temel bir rol oynar (Atılgan,2021).

Ttablo, 1 de finansman kaynaklarının avantaj ve sınırlılıklarını karşılaştırmalı olarak sunar.

**Tablo 1:** *Türkiye'de Bağımsız Sanat İnisiyatiflerinin Finansman Kaynakları ve Özellikleri*

| Finansman Türü | Kaynak | Avantaj | Sınırlılık / Dezavantaj |
|---|---|---|---|
| **Kamusal Fon** | Yerel yönetimler, bakanlıklar | Nispeten istikrarlı bir kaynak sağlar. | Siyasal kararlara ve iktidar değişimlerine bağımlılık yaratır. |
| **Uluslararası Hibe** | Kültür fonları, küresel destekler | Kurumsal kapasiteyi geliştirir, itibarı güçlendirir. | Süreklilik arz etmez (proje bazlıdır); başvuru süreçleri ileri düzey çaba gerektirir. |

| Finansman Türü | Kaynak | Avantaj | Sınırlılık / Dezavantaj |
|---|---|---|---|
| **Kendi Geliri** | Etkinlikler, yayınlar, satış | İnisiyatife mali ve sanatsal özerklik kazandırır. | Gelir düzeyi genellikle düşüktür ve istikrarsızdır. |
| **Dayanışma** | Bağışlar, kolektif üretim, gönüllük emeği | Güçlü bir topluluk desteği ve aidiyet duygusu oluşturur. | Gelir miktarı ve zamanlaması beli değildir. uzun ömürlü değildir. |

Örgütsel-Sosyal Sürdürülebilirlik: Bu boyut, inisiyatifin insan kaynağı, yönetişim modeli ve sosyal sermayesiyle ilgilidir. Yatay ve kolektif örgütlenme, karar alma süreçlerine katılımı arttırsa da iş yükünün dağıtımında ve uzun vadeli sorumluluk almada kırılganlık yaratabilir (Sırma,2010, s. 77). Grafik 1., Tablo 2. Bu noktada topluluk inşası kritik bir strateji haline gelir. Sadık bir izleyici, gönüllü ve destekçi ağı oluşturmak, yalnızca sosyal meşruiyeti değil, aynı zamanda finansal ve mekânsal dayanıklılığı da destekler.

**Grafik 1**: *Sürdürülebilirlik*

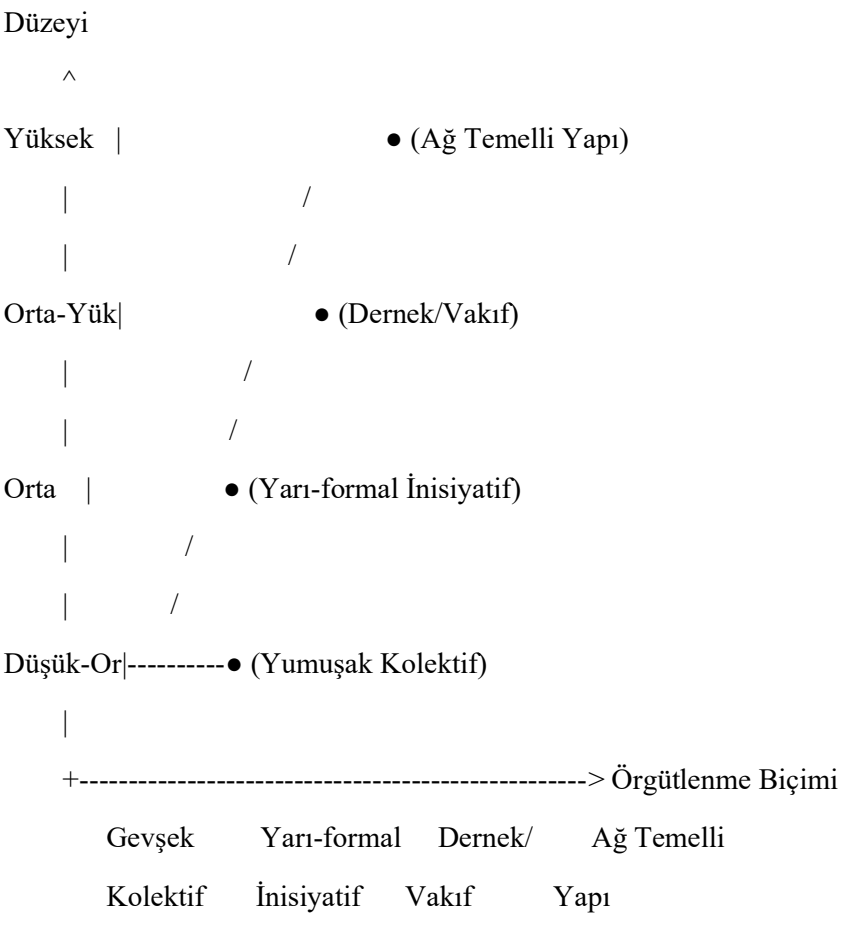


Kaynak, ChatGPT-Claude

**Tablo 2:** *Örgütlenme Biçimine Göre Göreceli Sürdürülebilirlik Düzeyi*

| **Örgütlenme Biçimi** | Sürdürülebilirlik Düzeyi |
|---|---|
| **Kısmi Kolektif** | Düşük- Orta |
| **Yarı-Resmi İnisiyatif** | Orta |
| **Kurul - Vakıf** | Orta -Yüksek |
| **Network (ağ) Temelli Yapı** | Yüksek |

Mekânsal-Fiziksel Sürdürülebilirlik: Bağımsız inisiyatiflerin mekânla ilişkisi, sabit bir ev sahibinden ziyade kiracı, göçmen veya mülteci gibi bir duruma daha yakındır. Bu durum, geçici konaklamayı akla getirmektedir. Düşük kiralı veya kısmi destekli mekânlar bulmak, mekânı dönüştürerek kullanmak veya gezici bir modeli benimsemek, fiziksel açıdan buradayız, varız demenin bu işi sürdürmenin yollarından biridir. Yalnız bu söz konusu durum, aidiyet duygusunun ve arşiv oluşturmanın önünde engel teşkil edebilir.

**Türkiye Koşullarının Üçlü Sarmala Etkisi: Kısıtlıklar ve Yaratıcı Stratejiler**

Türkiye'deki bağımsız inisiyatifler, yukarıdaki kavramsal çerçeveyi şekillendiren benzersiz koşullarda faaliyet gösterir. Bu bölüm, teorik çerçeveyi yerel bağlama oturtur.

Kurumsal destek mekanizmalarının sınırlılığı: Kamu veya özel sektör tarafından desteklenen düzenli ve yapılandırılmış yardımların yetersizliği, bu kuruluşların uluslararası fonlara ve kırılgan mikro-desteklere bağımlı kılar. Bu da programların uzun vadeli planlanmasını zorlaştırır (Şentürk, 2022, s.11).

Kentsel dönüşüm ve mekân erişiminin zorlaşması: Bilhassa metropollerde hızlanan kentsel dönüşüm ve emlak spekülasyonu, düşük kapasiteli sanat mekânları için uygun maddi alanları giderek ortadan kaldırmakta, bu özel kuruluşları şehir merkezlerinden uzaklaşmaya veya imkânsızlaşmaya zorlamaktadır.

Toplumsal ve siyasal bağlamın etkisi: İnisiyatifler (BSİ) bazen doğrudan bazen dolaylı olarak, hitap ettikleri sosyal ve siyasal atmosferden etkilenir. Bu durum, ürettikleri içeriği, erişebildikleri fonları ve hatta fiziksel mekânlarının güvenliğini etkileyebilir. Bu koşullar altında sürdürülebilirlik, entegre olma kapasitesi ve direnç (resilience) kavramlarıyla da yakından ilişkilidir. Tablo3.

**Tablo 3:** Aşağıdaki tablo, yukarıda açıklanan kavramsal boyutları, Türkiye'deki tipik bir bağımsız inisiyatifin karşılaştığı gerçekliklerle eşleştirerek somut bir analiz çerçevesi sunar.

| **Kavramsal Boyut** | Temel Nitelik-İdeal | Türkiye Bağlamındaki Zorluk-Sistematik Durum | Araştırma Sorusu Örneği |
|---|---|---|---|
| **Finansal** | Çok yönlü, istikrarlı kaynak | Proje fonlarına bağımlılık; berlirsizlik. İş birliği ekonomisi modelleri (üyelik, bağış). | Bir inisiyatif, SAHA Fonu gibi dış desteği, yerel bağışlarla nasıl dengeleyebilir? |
| **Örgütsel** | Yatay ortaklaşa, gönüllü emek. | Tükenmişlik, kurumsal hafıza kaybı. Rotasyon, eski üyelerden mentorluk. | Ortaklık temelli yapı, karar alma hızını nasıl etkiler? İnisiyatifler sistemleşmeyi nasıl öğrenir? |
| **Mekânsal** | Geçici kullanım, mekânsal çeviklik. | Kira artışları, bilişim destekli uzantılar, mobil festivaller. | Mobil bir yapı, topluluk inşasını nasıl etkiler? Algorima temelli mekân, maddi (fiziki) aidiyetin yerine geçebilir mi? |

## Bulgular

Bu çalışmanın bulguları, İstanbul, Diyarbakır, Balıkesir, İzmir ve Mersin'de faaliyet gösteren altı bağımsız sanat kurumlarının (Loading, gri alan, Arthere, metr.cube, Montag Residency) derinlemesine analizine dayanmaktadır. Görüşmeler ve doküman incelemesi yoluyla toplanan veriler, sürdürülebilirliğin finansal, örgütsel ve mekânsal boyutlarının birbiriyle sıkı sıkıya örüldüğünü ve Türkiye bağlamına özgü taktiksel bir yapı ile geliştirildiğini ortaya koymaktadır.

Finansal Sürdürülebilirlik: Kırılgan çok kanallılık ve dayanışma ekonomisit tüm bu tür özel kurumların tek bir gelir kaynağına bağlı olmamak için çeşitli stratejiler geliştirse de finansal yapıları öngörülemez ve kırılgandır.

Uluslararası ve Ulusal Fonlar: İnisiyatiflerin neredeyse tamamının, faaliyetlerinin temel taşı olarak SAHA Sürdürülebilirlik Fonu, CultureCIVIC veya Avrupa Birliği gibi proje hibelerine ihtiyaç duydukları gerçeğidir. Bu fonlar, operasyonel giderleri karşılamada kritik öneme sahip olsa da proje bazlı ve dönemsel olmaları uzun vadeli planlamayı zorlaştırmaktadır (*Saha.org.tr).*

Yerel ve Mikro Destek Arayışları: Fon bağımlılığını dengelemek için yenilikçi modeller gözlemlenmiştir. Loading (Diyarbakır), mahalli-ulusal destekçilerden düzenli küçük bağışları teşvik eden bir destek üyeliği, sistemini kurmuştur. Gri alan (Ayvalık) ise sergi açılışlarında (Akdenir, 2023) ziyaretçi desteğine bağlı esnek bir bağış kumbarası sistemi geliştirerek topluluk aidiyetini mali katkıya dönüştürmeyi hedeflemiştir.

Gönüllü Emeğin Gizli Ekonomisi: Resmi mali verilerde görünmeyen en büyük kaynak, kurucu ve gönüllülerin ücretsiz emeğidir. Bu, maliyeti düşürse de kollektif devamlılık açısından çaresiz kalma gibi durumların riskini sürekli olarak beraberinde taşımaktadır.

Örgütsel Sürdürülebilirlik: Esnek kolektifler, şeffaf kimlikler ve ağ içi dayanışma modelleri, hiyerarşik yapılar yerine daha saydam, geçirgen ve esnek kolektif formları işaret etmektedir.

Sabit Olmayan Görevler ve Esnek Yapılanma: Sabit iş tanımlarından ziyade, proje ihtiyaçlarına göre biçimlenen ve dönüşen pozisyonlar hakimdir. metr.cube (İstanbul) gibi mobil sanat kuruluşları mekândan bağımsız bir ağ veya zemin olarak kendini tanımlamakta, maddi-fiziki bir merkezin gerektirdiği sabit örgütlenme yükünden kaçınmaktadır.

Kurumsal Bellek ve Geçişkenlik Sorunu: Yapıların esnekliği, bilginin ve ilişkilerin kurumsal hafızaya dönüşmesini engelleyebilmektedir. Bir katılımcının ifadesiyle, her şey birkaç kişinin *e-postasında ve hafızasında* kalıyor. Bu durum, ekip değişikliklerinde sürekliliği riske atmaktadır.

Dikey Değil, Yatay Ağ İçi Dayanışma: İnisiyatifler, merkezi bir destek sisteminden ziyade, birbirleriyle bilgi, sanatçı, hatta ekipman paylaşımı yaparak paydaş olan yatay bir ağ oluşturmuştur. Örneğin, İzmirdeki özel sanat kuruluşu sık sık ortak projeler ve sanatçı değişimleri düzenlemektedir.

Mekânsal Sürdürülebilirlik: Geçiciliği stratejiye dönüştürmek ve dijital eylemler, mekânla ilişki gibi kalıcı mülkiyetten ziyade geçici bir *ilişki* ve *eylem* olarak kurulmaktadır.

Geçici Kullanım'ın Zorunlu Stratejiye Dönüşmesi: Kentsel dönüşüm ve yüksek kiralar nedeniyle, Arthere (İstanbul) gibi inisiyatifler, bulabildikleri boş mağaza veya ofisleri kısa süreliğine kullanmakta, bu durumu bir eylem ve müdahale pratiğine dönüştürmektedir. Montag Residency (Gönen) (Ugan,2023) ise bu zor koşulları, belediye ile iş birliği yaparak kalıcı bir kamusal alan tahsisi sağlayarak aşmaya çalışan nadir bir örnektir. Tablo 4.

Fiziksel Mekânın Topluluk İnşasındaki İkili Rolü: Sabit bir fiziksel mekân (Loading), yerel izleyici için güvenilir bir buluşma noktası yaratarak güçlü bir topluluk inşa etmede avantaj sağlarken, gezici bir yapı (metr.cube), farklı bölgelerle diyalog halinde imkânı yaratarak yaygın bir ağ oluşturmak gayretindedir (Atakan, 2022).

Dijital Uzatma ve Arşivleme: Özellikle pandemi sonrası, fiziksel mekânın yokluğunu veya sınırlılığını aşmak için dijital araçlar aktif olarak kullanılmaktadır. Fiziksel sergilerinin yanı sıra çevrimiçi söyleşi ve sanal sergi alanları oluşturarak erişim alanını genişletmekte ve bir dijital arşiv işlevi görmektedir.

**Tablo 4:** Bağımsız Sanat İnisiyatiflerinin Sürdürülebilirlik Dinamikleri

| Boyut | Alt Boyut | Temel Bulgular | Karşılaşılan Zorluklar |
|---|---|---|---|
| **Finansman** | Kamusal Destek | Sınırlı ve prosedürel (%18) | Bürokratik engeller |
| | Özel Fonlar | Yabancı fonlar ağırlıklı (%25) | Döviz kuru dalgalanmaları |
| | Kitlesel Fonlama | Giderek artan (%20) | Sürekli kampanya yürütme zorluğu |

| Boyut | Alt Boyut | Temel Bulgular | Karşılaşılan Zorluklar |
|---|---|---|---|
| **Örgütlenme** | Yasal Statü | Dernek/Şirkethibrit modeller | İdari yük |
| | Kolektif Karar | Yatay örgütlenme pratikleri | Sorumluluk dağılımı |
| **Mekân** | Konum | Beyoğlu'ndan çevre ilçelere kayma | Kira artışları |
| | Süreklilik | Ortalama ömür: 3-5 yıl | Kentsel dönüşüm |

Kaynak, ChatGPT-Claude

## Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, Türkiye'deki bağımsız sanat inisiyatiflerinin sürdürülebilirliğinin, geleneksel bir *iş modeli* başarısından ziyade, kısıtlı kaynaklara karşı geliştirilen alternatif üretken dayanışma, saydamlık ve mekânsal aktiflik stratejilerinin bir göstergesi olduğunu ifade etmeye çalışmaktır. İktisadi, organize ve mekânsal konular da birbirinden ayrı düşünülemez; örneğin, örgütlü bir topluluk (örgütsel-sosyal sermaye) sınırlı küçük bağışları (finansal) yürütürken, uygun bir geçici mekân bu topluluğun çalışmalarını organize etmek için imkân yaratabilir.

İnisiyatifler, küratöryel politikalarını muhafaza etmek için gayriresmi ve esnek kalmayı tercih etmekte, ancak bu durum onları düzenli finansal kaynaklardan ve kurumsallaşma yolundaki emellerinden yoksun bırakarak uzun vadeli varlıklarını riske atmaktadır. Bu durum özerklik ile sürdürülebilirlik arasındaki temel problemi ortaya koyar. İstanbul merkezli hiyerarşik bir sanat piyasasının dışında, Anadolu'da birbirine bağlı, yatay bir ilerleme ağının filizlendiğine işaret etmektedir. Bu ağ, merkezi kaynaklara bağımlılığı azaltan alternatif bir sistem potansiyeli taşımaktadır. Mekânsal geçicilik, maliyetleri düşüren ve yeni müdahale alanları açan üretken bir strateji olabilir. Ancak, sanat üretiminin, klasik metotlarla sürekliliği olan kamusal bir hafıza mekânı yaratma ve sanatçılar için istikrarlı çalışma alanı sağlama konularında ciddi sınırlar getirmektedir.

Türkiye’de bağımsız sanat kuruluşlarının sürdürülebilirliği, yalnızca finansal kaynak yaratma kapasitesine indirgenemez, aksine, esnek örgütlenme modelleriyle yaratıcı mekânsal pratiklerin iç içe geçtiği, kriz koşullarına karşı dayanıklılık geliştirebilen daha sağlam ve pragmatik politikalarla mümkün olabilmektedir. Alternatif maliyet analizi modellerinin (yerel fonlar, uluslararası fonlar) yetersiz kaldığı mevcut konjonktürde, bağımsız sanat kuruluşlarının varlığını sürdürebilmesi, büyük ölçüde kamusal destek mekanizmalarının yeniden tanımlanmasına ve özel sektör teşviklerinin kurumsallaşmasına endekslidir. Hassas ve geçici nitelikteki ekonomi politikaları karşısında, bağımsız sanat örgütlenmeleri için asıl sürdürülebilirlik güvencesi, yatay örgütlenme biçimleri aracılığıyla inşa edilen halk temelli, kolektif üretim faaliyetleri ve küresel örgütlenme çabalarına bağlanabilmektedir.

Öneri açısından, yerel yönetin destekleri ve kalkınma ajansları, kısa vadeli proje fonları yerine, sabit mekân desteği, küçük ölçekli operasyonel hibe ve sigorta prim desteği gibi yapısal destek modelleri geliştirmelidir.

İnisiyatifler için ise, toplum odaklı, kültürel çeşitliliğe vurgu yapan, sergi vekoleksiyonlarda herkese hitap eden katılımcı bir dijital arşiv platformu oluşturarak toplumsal bellek güçlendirilebilir. Ayrıca, dayanışma ekonomisini ölçeklendirmek için farklı şehirlerdeki sanat mercileri arasında çapraz üyelik veya ortak bağış kampanyası gibi sınırları aşan geniş çaplı modeller denenebilir.

Yeni başlayacak sanatseverler için: Bu araştırmadaki bulgulardan da anlaşılacağı üzere daha geniş bir örneklemle bilimsel bir çözümleme yapılarak genişletirebilir. Ayrıca, bu özel sanatsal yapılanmaların ürettiği eleştirel söylem ve estetiğin, Türkiye'nin çağdaş sanat sahnesine somut etkileri üzerine içerik analizi odaklı araştırmalar yapılabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'deki bağımsız sanat inisiyatifleri, kırılganlıklarına rağmen, piyasa ve devlet odaklı ana akım modellere alternatif olarak dayanışma, örgütlenme ve mekânsal çeviklik üzerine kurulu dirençli bir kültürel üretim modeli sunabilmektedir. Onların sürdürülebilirliği, yalnızca kendi varlıkları için değil, Türkiye'deki kültürel çoğulculuk ve eleştirel sanatsal, finansal, atılımları için de çağdaş bir gelişmedir.

## Kaynakça


Akdemir, M. (2023). *Ayvalık'ta queer sanat için bir mekân: gri alan,* (23. Ekim, 2023). https://argonotlar.com/ayvalikta-queer-sanat-icin-bir-mekan-gri-alan/

Atakan, J. (2022). *Bağımsız sanat mekanı Loading, Contemporary Istanbul'da: "Diyarbakır'daki sanat ortamının görünürlüğünü artırmayı amaçlıyoruz",* (18. Eylül, 2022) https://medyascope.tv/2022/09/18/bagimsiz-sanat-mekani-loading-contemporary-istanbulda-diyarbakirdaki-sanat-ortaminin-gorunurlugunu-artirmayi-amacliyoruz/

Atılgan, B. (2021). *Finansal Sürdürülebilirlik,* (19.Haziran,2021) https://kagider.org./tr/blog/goderiler/finansal-surdurulebilirlik

Bunulday, S. (2021). Türkiye'deki sanatçı kolektifleri üzerine. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (10), 233-244.

Bursalı, E. (2013). *Sanatçı İnisiyatifleri ve Sanatçılar Tarafından Yürütülen Mekânların İstanbul Günce l Sanat Alanındaki Rolü*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi].

Civic. https://www.culture-civic.org/hibe-programlari/sanatsal-uretim

Kodaman, L. ve Durmuş, İ. (2026). İstanbul'daki atıl endüstriyel yapıların sanat mekanına dönüşümü nün kent ve sanat bağlamında değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 36, 1, 445-454.

**metr.cube (İstanbul)** İstagram sayfası, (20.01.2026)

Oktay, G. (2024). Bir çalışmanın sanat eseri olarak değerlendirilme sürecine eleştirel bakış. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, *9*(16), 203-221.

Ugan, U. (2023). Katılımcı dayanışmaya yeni bir çağrı: Montag Residency, (19.02.2026), https://argonotlar.com/katilimci-dayanismaya-yeni-bir-cagri-montag-residency/

**Saha Sürdürülebilirlik Fonu,** https://www.saha.org.tr/projeler/saha-surdurulebilirlik-fonu

(27.02.2026)

Sırma, Y. (2010). *Türkiye'de çağdaş sanat piyasasında'alternatif'oluşumlar: Sanatçı inisiyatifleri.* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi]

Not: Bu çalışmada dil düzeltme, literatür tarama vb. işlemlerde yapay zekadan faydalanılmıştır.

**Önerilen Atıf**

Özrili, Y. (2026). Türkiye’de bağımsız sanat inisiyatiflerinin sürdürülebilirliği: Finansman, örgütlenme ve mekânsal dinamikler, Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi, 7(2), 164-174 DOİ: https://doi.org/10.5281/zenodo.23000868

**Yayın Etiği Beyanı**

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.